

TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN VÀ GIẢNG VIÊN TRONG VIỆC PHÁT TRIỂN VĂN HÓA ĐỌC CHO SINH VIÊN

Lê Thị Thúy Hiền¹

Văn hóa đọc là một trong những hoạt động văn hóa của con người nhằm tiếp nhận thông tin và tri thức về các lĩnh vực trong đời sống của xã hội loài người. Phát triển văn hóa đọc giúp mỗi các nhân con người nâng cao hiểu biết, cập nhật kiến thức để phục vụ cho học tập, nghiên cứu, công tác và cuộc sống.

Văn hóa đọc với tư cách một bộ phận của văn hóa là một trong những động lực thúc đẩy việc hình thành những công dân có hiểu biết, có trí tuệ để có thể thích ứng với sự phát triển của xã hội hiện đại, xã hội dựa trên nền tảng của nền kinh tế tri thức. Ngoài việc học ở thực tế cuộc sống, từ mọi người xung quanh, sách, báo, tài liệu là người bạn không thể thiếu của con người. Nó là nguồn tri thức vô giá mà chúng ta có thể tự tìm tòi trong suốt cuộc đời của mình và cũng là nguồn kiến thức vô tận của nhân loại. M.Gorki đã từng nói “Hãy yêu quý sách vì đó là nguồn gốc của mọi tri thức”. Bất kỳ quốc gia nào càng có nhiều người đọc sách, văn hóa đọc được quan tâm thì quốc gia đó càng phát triển. Văn hóa đọc từ lâu đã trở thành yếu tố không

¹ Ths. Lê Thị Thúy Hiền, Giảng viên Khoa Thông tin Thư viện, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội

thể thiếu trong sự phát triển vượt bậc của các nước phát triển. Trong thời đại công nghệ thông tin hiện nay, các tài liệu, sách báo và các vật mang tin tăng theo cấp số nhân, ngày càng phong phú, đa dạng về hình thức thì văn hóa đọc lại càng có ý nghĩa quan trọng trong đời sống con người, đó cũng là vấn đề đang được cả xã hội quan tâm.

Đọc sách là một trong những cách thức giúp con người thư giãn, tích lũy kiến thức, tăng cường khả năng tư duy. Tuy nhiên, trong giai đoạn hiện nay, với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật và sự bùng nổ của công nghệ thông tin, văn hóa nghe nhìn đã lấn át văn hóa đọc. Các thiết bị nghe nhìn hiện đại trở nên phổ biến và tiếp cận sâu rộng trong giới trẻ. Sự tiện ích của các phương tiện trên đã làm cho sinh viên dần dần “lười” đọc sách. Đọc sách, báo online, sách điện tử (*e-book*), báo điện tử (*e-journal*), chính phủ điện tử (*e-government*), học trực tuyến (*e-learning*).v.v.. đang trở nên phổ biến hơn.

Giới trẻ nói chung và sinh viên nói riêng ngày nay có vẻ thờ ơ, lãnh cảm với văn hóa đọc sách. Phải chăng họ nghĩ với những thông tin hiện đại họ không cần tới sách nữa? Văn hóa đọc sách đang đứng trước một cơ hội và một nguy cơ. Cơ hội bởi mỗi người chúng ta đều được tiếp cận với một khối lượng tri thức khổng lồ. Nhưng nó lại tiềm ẩn một nguy cơ làm mai một thói quen đọc vốn có bởi sự lấn át của các phương tiện nghe nhìn quá nhiều, quá hấp dẫn.

Công nghệ phát triển, sự xuất hiện của nhiều kênh thông tin giải trí qua internet đã hình thành thói quen đọc tin tức trên mạng. Sự phong phú của vô số kênh thông tin, truyền hình, mạng xã hội... khiến không ít trẻ bị “cuốn” theo, dần xa rời

thói quen đọc sách. Thậm chí nhiều sinh viên còn cho rằng, đọc sách mất thời gian và chậm cập nhật kiến thức xã hội.

Chỉ cần một chiếc điện thoại kết nối mạng, khi muốn tìm hiểu một thông tin gì đó, tôi chỉ cần vài phút truy cập internet là có thể có đầy đủ tài liệu mình muốn, không nhất thiết phải ngồi hàng giờ để tìm đọc tại các thư viện.

Tuy nhiên, khi được hỏi về khả năng ghi nhớ tin tức, thông tin trên mạng thì nhiều sinh viên lại bối rối, ngáp ngừng. Bởi những tin tức, thông tin mà họ đọc được ở đó thường ngắn gọn, thậm chí sơ sài nên thiếu độ sâu về cảm xúc, không những không giúp ích cho việc sáng tạo, mà còn làm mất dần khả năng chủ động tư duy.

Mặt khác, tính đa chiều, không chính thống của nhiều thông tin trên mạng cũng làm cho bạn đọc hoang mang, rơi vào những “ma trận” về thông tin. Một bộ phận sinh viên thích đọc sách thì lại thiếu kỹ năng đọc, dẫn đến khó khăn trong lựa chọn các đầu sách phù hợp; hay chỉ đọc theo trào lưu rồi sau đó lại không đủ kiên nhẫn để đọc hết hoặc không hiểu được nội dung từ cuốn sách đó...

Hiện nay, việc đọc sách vừa đứng trước cơ hội vì nhân loại được tiếp cận với khối lượng tri thức khổng lồ; được quyền lựa chọn những thông tin để cập nhật nhưng lại vừa phải đối mặt với nguy cơ tiềm ẩn là làm mai một thói quen đọc vốn có bởi sự hấp dẫn, lấn át của các phương tiện nghe nhìn hiện đại.

Điều đáng nói ở đây là người Việt nói chung và sinh viên Việt Nam nói riêng ngày càng ít đọc sách. Hình ảnh khá quen thuộc mà chúng ta thường nhìn thấy là ở phòng đợi sân bay, ga tàu hỏa, bến xe... phần lớn hành khách người nước ngoài, đặc

biệt là người Âu, Mỹ thường đọc sách in còn người Việt, nhất là giới trẻ nói chung sinh viên nói riêng đa phần sử dụng máy tính, điện thoại di động để chơi game, chat,... Phải chăng, ở nước ta thế giới mạng đã lấn át, đẩy sách in và báo in vào cuộc khủng hoảng?

Hương ứng “Ngày đọc sách thế giới” được tổ chức hàng năm do Hội đồng Anh (British Council) khởi xướng từ năm 1996, Trung tâm văn hoá Pháp tại Hà Nội - L’Espace cũng có nhiều hoạt động ý nghĩa để tuyên truyền cho văn hoá đọc. Ngày 01/04/2011, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đã ban hành Quyết định số 1166/QĐ-BVHTTDL chọn ngày 23/04/2011 là “Ngày hội sách Việt Nam năm 2011”. Đây là lần đầu tiên, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch xây dựng, đồng thời trực tiếp triển khai Đề án tổ chức Ngày hội đọc sách Việt Nam nhằm tôn vinh sách, quảng bá cho văn hóa đọc cũng như bảo vệ quyền lợi của những người làm sách chân chính. Ngày 23 tháng 4 hàng năm đã trở thành ngày hội đọc sách, một nét đẹp văn hóa của con người Việt Nam. Ngày 24/2/2014, theo đề nghị của Bộ Thông tin và Truyền thông, Thủ tướng Chính phủ đã ký quyết định lấy ngày 21/4 hàng năm là ngày Sách Việt Nam góp phần quan trọng trong việc nâng cao trách nhiệm của các cấp, các ngành đối với việc xây dựng và phát triển văn hóa đọc ở Việt Nam.

Sự kiện này mang lại kỳ vọng nâng cao nhận thức về ý nghĩa to lớn và tầm quan trọng của việc đọc sách đối với việc phát triển kiến thức, kỹ năng, tư duy, nhân cách con người; khuyến khích, phát triển phong trào đọc sách trong cộng đồng, góp phần xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm bản sắc dân tộc.

Vấn đề đặt ra là làm thế nào để thói quen đọc sách trở lại, nhất là đối tượng sinh viên - những hạt giống tương lai của đất nước? Đọc sách như thế nào để tích lũy kiến thức, kỹ năng làm việc, đáp ứng yêu cầu nguồn nhân lực đòi hỏi chất lượng ngày càng cao, thích ứng với cuộc cách mạng công nghiệp 4.0? Việc phải đọc nhiều sách chắc hẳn ngày càng trở nên cực kỳ quan trọng.

Chúng ta biết, trong môi trường giáo dục, văn hóa đọc giúp sinh viên lĩnh hội tri thức, hệ thống khái niệm khoa học, kỹ năng nghề nghiệp, phát triển phẩm chất nhân cách nghề nghiệp tương lai; hỗ trợ cho việc nâng cao trình độ học tập và nghiên cứu khoa học. Văn hóa đọc còn nâng cao khả năng tư duy độc lập, tự chủ và sáng tạo của sinh viên. Văn hóa đọc giúp tăng khả năng nghiên cứu, tự học, nhận xét, đánh giá, tư duy tích cực và tư duy phản biện cho sinh viên. Đó là một trong những yếu tố góp phần nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo cho các trường đại học.

Vậy Trung tâm thông tin thư viện và giảng viên cần làm gì để phát triển văn hóa đọc cho sinh viên?

Văn hóa đọc có vai trò quan trọng trong việc hình thành nên tâm hồn, nhân cách, đạo đức, lối sống; góp phần bồi dưỡng, phát triển trí tuệ, kỹ năng sống của cộng đồng nói chung và sinh viên nói riêng. Phát triển văn hóa đọc cho sinh viên là việc làm quan trọng không thể thiếu để xây dựng thành công một xã hội học tập hướng tới mục tiêu phát triển bền vững nguồn nhân lực của đất nước, góp phần vào sự thành công của công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Để phát triển văn hóa đọc cho sinh viên, thì Trung tâm thông tin thư viện và giảng viên cần phải:

*** Đối với Trung tâm thông tin thư viện**

Trong xu thế hiện nay, vai trò của Trung tâm thông tin thư viện rất quan trọng trong việc giữ gìn vị trí độc tôn của văn hoá đọc. Để thu hút sinh viên đọc sách, Trung tâm thông tin thư viện cần phải phát triển theo hướng “không nên chỉ là nơi giữ sách, cũng không nên chỉ là nơi đọc sách giải trí nhẹ nhàng, nó phải là một trung tâm nghiên cứu - sự nghiên cứu mà bất kỳ một con người có lý trí nào cũng cần phải có” (Phêđôrôp).

Trung tâm thông tin thư viện cần phải:

- Xây dựng kế hoạch phát triển văn hóa đọc cho sinh viên: Điều tra nhu cầu tin của sinh viên; Tổ chức khảo sát, phân tích và đánh giá định kỳ thực trạng văn hóa đọc của sinh viên; Lập kế hoạch cụ thể nhằm nâng cao văn hóa đọc cho sinh viên.

- Thường xuyên bổ sung giáo trình, bài giảng, tài liệu tham khảo, kết quả nghiên cứu khoa học, sách giải trí...; tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin trong quản lý; tạo lập một môi trường yên tĩnh, thoáng mát, sạch sẽ, đa dạng hóa các loại hình dịch vụ cho sinh viên như cung ứng sách, photocopy, có khu vực riêng cung cấp dịch vụ thức uống, fast food...

- Phát triển các sản phẩm và dịch vụ thông tin thích hợp như: Xây dựng CSDL học liệu điện tử phục vụ E-learning; Xây dựng CSDL toàn văn; Tổ chức dịch vụ cung cấp thông tin theo chuyên đề; ...

- Tạo mối quan hệ gần gũi giữa cán bộ thư viện và sinh viên trong trường để thư viện trở thành điểm ưa thích của sinh viên ngoài giảng đường. Trung tâm thông tin thư viện phải là nơi cung cấp đầy đủ các giáo trình, bài giảng, tài liệu tham khảo cho môn học và các dịch vụ thư viện. Họ hướng dẫn sinh

viên cách tra cứu tài liệu và tư vấn thông tin về tài liệu có tại thư viện, tuy nhiên, mục tiêu cung cấp cho sinh viên những kỹ năng học tập suốt đời, đó là các kỹ năng xác định, sử dụng và đánh giá thông tin vẫn chưa được thực hiện. Giữa cán bộ thư viện và sinh viên cần có nhiều tương tác hơn nữa trong hoạt động đọc nhằm giúp Trung tâm thông tin thư viện hiểu rõ và đáp ứng tốt hơn nhu cầu của họ, còn sinh viên có thể khai thác tối đa nguồn tài liệu tại Trung tâm. Chẳng hạn, sinh viên có thể được ghi yêu cầu góp ý bổ sung tài liệu, cán bộ thư viện sẽ thu nhận ý kiến để xem xét tính hợp lý và đáp ứng yêu cầu. Sự hợp tác giữa cán bộ thư viện và sinh viên sẽ là yếu tố quan trọng thúc đẩy văn hóa đọc phát triển.

- Giữa giảng viên và cán bộ thư viện cần có sự phối hợp. Cán bộ thư viện kết hợp với giảng viên trong trường cùng thẩm định tài liệu và tiến hành bổ sung đầy đủ giáo trình, tập bài giảng cũng như tài liệu tham khảo ở tất cả các ngành đào tạo. Cán bộ thư viện cần tìm hiểu về nội dung từng học phần/môn học và cung cấp các danh mục tài liệu phù hợp cho môn học đó. Danh mục này bao gồm các tài liệu có tại Trung tâm và ký hiệu của từng tài liệu, nếu có thể thì cung cấp các chỉ dẫn đến những tài liệu ngoài thư viện hoặc các tài liệu miễn phí trên mạng.

Giảng viên cần tham gia vào công tác lựa chọn tài liệu mới cần bổ sung cho phù hợp với các chuyên ngành đào tạo của trường và tốt hơn nếu để giảng viên tham gia vào việc đánh giá kho tài liệu của Trung tâm thông tin thư viện nhằm bổ sung đúng yêu cầu hơn nữa.

Những cách hợp tác này có thể giúp tăng cường hơn nữa

những nhận thức về kho tài liệu, dịch vụ thư viện, nâng cao chất lượng vốn tài liệu, nâng cao kỹ năng thông tin cho giảng viên, những yếu tố quan trọng giúp phát triển văn hóa đọc.

*** Đối với giảng viên**

- Phải đổi mới phương pháp giáo dục đại học triệt để

Phương pháp giảng dạy tích cực có ảnh hưởng tốt đến thói quen đọc của sinh viên. Đó là cách thức dạy học theo lối phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học. Giảng viên là người giữ vai trò hướng dẫn, gợi ý, tổ chức, giúp cho người học tự tìm kiếm, khám phá những tri thức mới theo kiểu tranh luận, hội thảo theo nhóm. Họ có vai trò là “trọng tài”, điều khiển tiến trình giờ dạy. Phương pháp dạy học này chú ý đến đối tượng người học, coi trọng việc nâng cao khả năng cho người học; nêu tình huống, kích thích hứng thú, suy nghĩ và phân xử các ý kiến đối lập của người học, từ đó hệ thống hóa các vấn đề, tổng kết bài giảng, khắc sâu những tri thức cần nắm vững.

Để nâng cao văn hoá đọc của sinh viên, giảng viên cần thực hiện đổi mới nghiêm túc phương pháp dạy và học, quán triệt phương châm lấy người học làm trung tâm, trong đó đề cao tính tự học, tự nghiên cứu, đưa nhiệm vụ đọc tài liệu tham khảo để củng cố, bổ sung, mở rộng kiến thức là yêu cầu bắt buộc đối với sinh viên, từ đó hình thành thói quen đọc cho sinh viên.

- Cần có mối quan hệ với sinh viên trong quá trình dạy học

Giảng viên không chỉ phải đáp ứng cho học trò về mặt kiến thức mà còn về phương pháp xử lí tài liệu, cập nhật thông tin và gắn với thực tiễn, kỹ năng tự học,... Giảng viên cần quan

tâm những khó khăn của sinh viên khi tự tìm tài liệu, tự đọc, tự nghiên cứu giáo trình, bài giảng, tài liệu; Nắm bắt và giới thiệu nguồn tài liệu học thuật có tại Trung tâm thông tin thư viện cũng như các nguồn khác; Nhấn mạnh những vấn đề mà cần sinh viên chú ý trong giáo trình, bài giảng và tài liệu tham khảo mà giảng viên đã yêu cầu sinh viên đọc; Hướng dẫn sinh viên thảo luận những vấn đề trong những tài liệu mà sinh viên đã đọc; Giới thiệu những vấn đề học thuật đang được tranh luận, những vấn đề cần được nghiên cứu liên quan đến ngành học nhằm thúc đẩy sinh viên quan tâm tìm đọc. Sinh viên cần tăng cường giờ tự học và nghiên cứu, học cách tự đọc tài liệu để hiểu sâu vấn đề chính của chương và cả học phần. Sinh viên cần đọc thêm nhiều tài liệu có liên quan đến vấn đề cần nghiên cứu. Sự hợp tác hiệu quả giữa giảng viên và sinh viên sinh là sự nhiệt tình của giảng viên cùng sự chủ động, sáng tạo từ sinh viên. Lúc này, thói quen đọc, kỹ năng đọc là nền tảng giúp sinh viên thực hiện đổi mới phương pháp học đáp ứng chuẩn đầu ra các chuyên ngành.

*** Đối với sinh viên**

- Sinh viên cần xây dựng kế hoạch đọc và hình thành thói quen đọc cho cá nhân

Việc đầu tiên là sinh viên cần phải đặt ra được thời gian đọc sách hằng ngày của mình. Mỗi ngày sinh viên cần dành bao nhiêu thời gian để đọc giáo trình, bài giảng, tài liệu tham khảo của các môn mình đang học. Bạn có thể đặt cho mình một mục tiêu là 15 - 20 phút đọc sách mỗi ngày nếu bạn không có quá nhiều thời gian. Hoặc đọc sách 1 - 2 tiếng mỗi ngày nếu bạn có nhiều thời gian rảnh.

Nhưng dù mỗi ngày đọc sách nhiều hay ít, thì bạn cần cho mình một khoảng thời gian cụ thể, không nên xác định “rảnh sẽ đọc”, như thế bạn sẽ chẳng bao giờ rảnh để đọc sách cả. Từ việc đặt thời gian cố định để đọc sách, lâu dần, đọc sách sẽ giống như một thói quen không thể thiếu trong thời gian biểu của bạn.

Để hiểu và nhớ được các nội dung trong buổi học, sau mỗi buổi học sinh viên nên dành thời gian để đọc lại bài giảng của giảng viên, chủ động tìm kiếm tài liệu, đọc, hiểu tài liệu, ghi chép lưu trữ những kiến thức và giải quyết các bài tập.

Hiện nay, chương trình đào tạo đã đổi mới, phương pháp học tập của sinh viên đòi hỏi cũng phải thay đổi theo. Thói quen học tập tích cực, chủ động không thể tách rời với thói quen tự học và tự đọc sách. Vì vậy, để tự học và tự đọc sách có hiệu quả đòi hỏi mỗi sinh viên phải xây dựng kế hoạch đọc cụ thể cho mỗi môn học, mỗi học kỳ, mỗi năm học. Chính sự tích cực, chủ động này sẽ giúp sinh viên tích cực tìm kiếm, nghiên cứu tài liệu, hình thành thói quen đọc thường xuyên, từ đó nâng cao năng lực thông tin và rèn luyện phương pháp đọc hiệu quả.

- Tích cực tham gia nghiên cứu khoa học nhằm nâng cao văn hoá đọc

Thông qua nghiên cứu khoa học, sinh viên tiếp cận được các kiến thức lý luận và kiến thức thực tiễn thông qua nhiều kênh thông tin khác nhau: qua bài giảng trên lớp, nghiên cứu tài liệu, sách, báo, hoặc các sản phẩm thực tiễn trong cuộc sống.

Để nghiên cứu khoa học đòi hỏi sinh viên phải tìm đọc và tham khảo rất nhiều nguồn tin, như vậy buộc sinh viên phải đọc. Điều này cũng nhằm giúp cho sinh viên có thói quen đọc sách.

Việc đọc sách thực sự có hiệu quả khi người đọc không chỉ hiểu rõ những kiến thức họ đã lĩnh hội được trong quá trình đọc sách mà còn có khả năng vận dụng nó vào trong thực tế cuộc sống. Do đó, người đọc cần có môi trường để thực hành các kỹ năng đọc. Nghiên cứu khoa là môi trường lý tưởng để cho sinh viên trải nghiệm tất cả các kỹ năng được học trong trường, trong đó có kỹ năng đọc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bùi Thanh Thủy (2018), *Thời đại kỹ thuật số và những yếu tố ảnh hưởng tới nhu cầu tin của người dùng tin*, Tạp chí Thư viện, số 3.
2. Đảng cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, NXB CTQG, Hà Nội.
3. Đặng Hương Giang (2016), *Phát triển văn hóa đọc cho sinh viên nhằm nâng cao chất lượng học ở bậc đại học*, Kỷ yếu Hội thảo Nghiên cứu khoa học và giảng dạy các môn lý luận chính trị, Trường Đại học Bách Khoa Hà Nội.
4. Ngô Thị Như, (2018), *Phát triển năng lực thông tin của sinh viên trong điều kiện đào tạo tin chi tại trường Đại học Ngoại thương*, Đề tài NCKH cấp cơ sở, Đại học Ngoại thương.
5. Nguyễn Thị Thanh Thùy (2014), *Văn hóa đọc của sinh viên Đại học Quốc gia Hà Nội*, Luận văn Thạc sĩ khoa học thư viện, Trường ĐH KHXH&NV, ĐH QGHN.